

Nem tudatik, micsoda gondolatoktól és bátorságtól *viseltetvén*: vezetettvén (1724).

Házikója földig *levonattassék*: leromboltassék (1722).

Magát *megvonta* egy szegletbe: meghúzódott (1725).

A harangok *megvonatnak*: meghuzatnak (1714—1830 körül).

BARCSA JÁNOS.

A NYELVTÖRTÉNETI SZÓTÁRHOZ.

Sikam: »locus lubricus, schlüpfrige Stelle«. Egy idézet van rá: »Csuda mely sebes *sikamaira* értél, hogy a Szent Pál megvilágosításához hasonlítod a te hit hagyótságodat!«

Az idézetnek nincs helyes értelme. Nincs megmondva: minek a *sikamaira*? S az eredetiben sem a megelőző, sem a rákövetkező mondatok nem nyújtanak felvilágosítást. Kétségtelen, hogy a *sikamaira* sajtóhiba, még pedig *sikamatra* helyett. Ez csak olyan szó, mint a *csuszamat*, *iszamat*, *futamat* stb. A *sikam* címszó tehát törlendő s helyette *sikamat* teendő!

Sinkorantázik: »venor, jagen«. Az ilyen értelmezés nem ér semmit; akár ott se volna. Mire, mivel vadásztak a »sinkorantázók«? Agarásztak vagy kopóztak, sőt még az is lehet az ilyen értelmezés szerint, hogy sneffeztek. Ballagi Telj. Szótára szabatosabb, mert világosan megmondja, hogy *sinkurantázik* a. m. »kopókkal vadász«. s előre bocsátja, hogy *sinkurant*: vadászeb, kopó (chien courant). A vadászebek eme fajtájáról a Corpus Juris is megemlékezik az 1729. évi 22-ik törv.-cikk 9. §-ában: »ut autem damna, quae Segetibus in Campis per venationes inferri solerent, evitari valeant, nemo Terrestrium Dominorum, et Nobilium, Canes Anglico-Venaticos, *Sinkorán* nuncupatos intenterere, eo minus cum iisdem venationem exercere ausit.« — Kitetszik ebből, hogy a *sinkorantázás* a. m. falkavadászat, vagyis »vadászat lóháton s együtt tartó és szimat után hajtó kopófalka segítségével«; ang. hunting, ném. hetzjagd. (Vad. Msz.). — Herman Ottótól tudom, hogy a közönséges ebfajtáktól elütő kutyát Erdélyben ma is *sinkoránnak* nevezik. A MTsz. nem ismeri.

Sipákol: »aegre respiro; schwer athmen«. Egy idézet van rá Geleji Katona Váltságtitkából: »bennük is a hit tsak alig-alig sipákol«. — Kassai szerint (Gyök. Szókönyv 4:306) a *sipákol* igének két jelentése van: 1. »sipákol a méts, majd-majd elaludni akarván és csak pislogván«; 2. »a Duna-melléken sipákol a hizlalt és tömött lúd is, meg akarván fulladni és dögölni«. A NySz., a második jelentést vévén alapúl, az idézetet úgy magyarázza, hogy bizonyos embegekben a hit alig-alig *lélegzik*«. Ez nagyon szokatlan metaphora volna; ellenben »a hit alig-alig pislákol bennök« ma is szokásos mondás. S hogy Geleji is csakugyan így értette, kitűnik az idézett hely folytatásából: »sipákol mint a hamu alatt elrejtetett szikra... de azért a hit soha egészen ő belőlök ki nem alszik«.

Suprekercs: »stipa, stipula; halm, stengel«. Ez a csodálatos szó, mint első forrásból, Bod Péter szótárából van idézve, holott megvan nemcsak PP. minden kiadásában, hanem MA.-nál is, de itt csak 1621-től kezdve, mert az első két kiadásban helyette *suptekerccz* van, ami, mai helyesírással *zsuptekerccs*nek olvasandó. A sajtóhibából támadt csodabogár tehát törlendő s a *tekerccs* származékai közé *zsuptekerccs* írandó be. Így van ez már Kr.-nél is a *zsupte* cikkben.

Vigas. Bornemisza Péter Énekes könyve (1582) szerint, mikor Izsák születék

»Lőn nagy *vigasa* ott az Abrahamnak
Vele őszue az Sara asszonnak.«

Mi az a *vigasa*? A NySz. hajlandó azt hinni, hogy sajtóhiba *vigasza* (solatium, trost) helyett. Kétségtelen, hogy sajtóhiba, de nem *vigasza*, hanem *vigasaga* helyett. Ábrahám és Izsákot, Bornemiszaán kívül, Dézsi András és egy Névtelen is megénekelte. Amannál (Régi M. Költ. tára, 5:21):

»Fia akkor asszontul ott születék

Háza népe mind ezt igen *örülék*.«

Eunél pedig (uo. 6:197)

»Kin Sára asszonynyal *öröme* lőn«

Természetes is, hogy a nem remélt fiú születésekor az apa inkább *örömet*, *vigaságot* érez, mintsem *vigaszt*. Ugyanígy Illyés András Predikációiban (1696): »A szentséges Mária őtet az egész világnak *öröme*re és *vigaságára* szülte. (552. l.) — A *vigasz* főnév különben is neologizmus a XIX. sz. elejéről. (Vö. NyUSz.)

SZILY KÁLMÁN.

Tarattyú [?] Az igaz barátság elfutamik mellőled mint egy rosz tarattyu (Pesti G.: Fab. 130.) Ennek a szónak az értelmét megvilágosítja a Mezőhegyesen is hallható *tarattyú*. Ez a tájszó, melyet a MTszban nem lelek, ott azt a szekeret jelenti, amelynek (ellentétben a rugós kocsi) csak az ülése rugós.

ANDORFFY KÁROLY.

A NySzbeli idézet hibásan van rövidítve; Pesti Gábor fabuláinak Toldy-féle kiadásából van véve, de a teljes szöveg így hangzik:

Az igaz barátság ritka mint a fekete hattyu;
A *hamis* nem tisztán fogontatik, mint a fattyu,
Azért *elfutamik* mellőled mint egy rosz *tarattyu*.

Van aztán még a NySzban »*trattyu*: [vetula; altes weib]. Testi byvnb e lyzamec, e meg rothat, földbe lőt agnő, *trattyu* e lesek (TelC. 147)«. (A kódexben: földbe lőt = földde lött.) A két idézet egybevetéséből azt következtethetni, hogy a *tarattyu* v. *trattyu* vén szaj-